

Dr hab. Maciej Trzcíński, prof. nadzw. UW
Katedra Kryminalistyki
Wydział Prawa, Administracji Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Wrocław dnia 26 maja 2014 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Magdaleny Marcinkowskiej
pt. „*Wpływ prawa międzynarodowego na politykę kulturalną Polski w zakresie ochrony dziedzictwa kultury*” przygotowanej pod kierunkiem dr hab. Kamila Zeidlera, prof. UG na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2016.

Przedłożona do recenzji rozprawa doktorska liczy 355 stron, zawiera: wstęp, założenia metodologiczne i koncepcje pracy, cztery rozdziały, podsumowanie, zakończenie oraz bibliografię wraz wyodrębnionymi źródłami prawa.

Już na wstępie pozytywnie ocenić wypada wybór tematu. Pośród pojawiających się coraz liczniej w ciągu ostatnich lat opracowań dotyczących problematyki z zakresu prawa ochrony dziedzictwa kultury koncentrowano się przeważnie na regulacjach prawa krajowego. Brakowało zatem kompleksowego, rzetelnego opracowania, które byłoby wiarygodną diagnozą wskazującą na to w jakim zakresie prawo międzynarodowe oddziałuje na charakter systemu ochrony dziedzictwa kulturowego. Recenzowane opracowanie doskonale wypełniło tę lukę.

Autorka prawidłowo i czytelnie zakresliła w pracy przedmiot badań słusznie dostrzegając nierozzerwalną i zasadniczą więź łączącą sferę działań politycznych, które na arenie międzynarodowej wpływają m.in. na charakter ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego. Specyfika wybranego tematu wymagała zatem od autorki aby pogodzić ze sobą w pracy aspekty interdyscyplinarne łączące filozofię, socjologię przede wszystkim zaś politologię i nauki prawne.

Wybór tematu autorka trafnie wiąże z realnymi problemami dotyczącymi implementowania prawa międzynarodowego do krajowego porządku prawnego.

Postawione już na wstępie pytania w tym m.in. :pytanie o rolę jaką pełnią organizacje międzynarodowe w kształtowaniu polityki kulturalnej kraju są zasadne a odpowiedzi na zadane przez autorkę pytania pozwalają ujrzeć ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce w znacznie szerszym kontekście.

Z dużym znanstwem, wyczerpująco przedstawia mgr M. Marcinkowska w rozdziale pierwszym genezę i rozwój kultury we współczesnych stosunkach międzynarodowych uwzględniając zarówno kontekst historyczny jak i kulturowy. W sposób systematyczny przedstawiono nie tylko rozwój koncepcji w tym zakresie ale i scharakteryzowano strukturę i zasady funkcjonowania Organizacji Narodów Zjednoczonych d. s Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO) oraz Radę Europy. Zgodzić trzeba się ze stwierdzeniem , iż „powstanie instytucji międzynarodowych działających w sferze kultury stabilizuje i tworzy międzynarodowy model opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego”. Pozytywnie ocenić trzeba również rozważania autorki dotyczące relacji prawa międzynarodowego z kwestią ochrony dziedzictwa kultury. Na postawione pytanie :czy można mówić o międzynarodowym prawie ochrony dziedzictwa kulturowego autorka udziela pozytywnej odpowiedzi uzasadniając merytorycznie istotę funkcjonowania takiej gałęzi prawa. Szczegółowej analizie poddano w pracy działalność prawotwórczą UNESCO przywołując stosowne regulacje wydawane przez tą międzynarodową organizację w związku z ochroną dziedzictwa kulturowego. Ta część pracy ma charakter opisowo-analityczny tym niemniej jej walorem jest przedstawienie istoty dla której konwencje te zostały powołane oraz wykazanie również w kontekście bieżących sytuacji (w tym np. konfliktów zbrojnych) jak konwencja ta funkcjonuje i jakie są jej ułomności. Autorka sięga tu po szczegółowe dokumenty ściśle powiązane z funkcjonowaniem komentowanych konwencji i drobiazgowo analizuje ich oddziaływanie na międzynarodową politykę ochrony dziedzictwa kulturowego. Szczegółowa analiza komentowanych Konwencji przedstawia ewolucje prawa międzynarodowego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w kontekście zmieniających się uwarunkowań geopolitycznych. Szczególną uwagę poświęca autorka problematyce restytucji skradzionych dóbr kultury akcentując przy tej okazji, iż Konwencja UNESCO Z 1970 r. wprowadziła nową procedurę restytucji obiektów pochodzących z kradzieży. Docenić należy fakt, iż dokonując obszernej analizy komentowanych aktów prawnych autorka wskazuje nie tylko na ich zalety ale i ograniczenia lub wady.

Odrębną uwagę poświęcono w pracy działalności prawotwórczej Rady Europy. Również i w tym przypadku w uporządkowany i analityczny sposób przedstawiono zarówno normatywno-prawną charakterystykę przywołanych konwencji jak i towarzysząca tej charakterystyce dyskusje obecną w literaturze tematu. Podkreślić trzeba, iż dokonując omówienia komentowanych w tej części pracy konwencji doktorantka sięgała po teksty źródłowe uwzględniając również specjalistyczne raporty, co podnosi i uwiarygadnia rzecz jasną poziom dokonywanych analiz.

W dalszej części dysertacji (rozdział 3) autorka podejmuje udaną choć niełatwą z natury rzeczy próbę zdefiniowania kluczowego pojęcia jakim jest *polityka kulturalna*. Analitycznie wskazuje na genezę tego pojęcia opisując jego transformacje w związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami historycznymi, dostrzega trafnie, iż polityka kulturalna jest częścią polityki społecznej, której badania powiązane być również muszą z aspektami socjologicznymi.

W tej części pracy autorka bardzo obszernie i kompetentnie przedstawia dyskurs jaki toczy się w nauce, tu szczególnie dużo uwagi poświęca wpływom nauk społecznych (zwłaszcza zaś politologii) i udziałowi tej nauki w definiowaniu pojęcia „polityka”. Trafnie przy tej okazji wskazuje na ścisły związek i wzajemne kulturowe przenikanie się polityki z kulturą.

Rozważania te zresztą nabierają jakże aktualnego wymiaru w kontekście niekiedy burzliwej dyskusji jaka toczy się w ostatnich miesiącach w związku z może nazbyt silnym oddziaływaniem na politykę kulturalną w Polsce. Nie ulega wątpliwości, że przedstawione w tej części pracy interdyscyplinarne rozważania jakie przedstawia autorka są bardzo inspirujące i pomocne w prowadzeniu efektywnego dyskursu na temat wizerunku i perspektyw polityki kulturalnej w Polsce. Kontekst tego pojęcia zawsze wzbudzał emocje a niekiedy poważne kontrowersje głównie w związku ze zbyt silną formą ingerencji władzy państwowej w życie kulturalne danych społeczności. Ideologizowanie i zaangażowanie polityki kulturalnej w spory polityczne jest ściśle powiązane z charakterem władzy i polityki stąd też koncepcja autorki oparta o schemat polityka-kultura-polityka nie traci w ogóle na swojej aktualności, nabiera wręcz niepokojącej momentami aktualności. Przy okazji komentowania tej problematyki doktorantka wskazuje na zmieniające się koncepcje prowadzenia polityki kulturalnej w organizacjach międzynarodowych.

Omawia wreszcie autorka istotę ochrony dziedzictwa kultury jako jednej z aktywności realizowanej polityki kulturalnej. Tu odwołuje się do literatury tematu obszernie komentując znaczenie pojęcia *dziedzictwo kultury* i jego znaczeniowe korelacje z innymi bliskoznacznymi pojęciami np. *dobro kultury i zabytek*. Słusznie przypomina przy tej okazji, iż pojęcie dziedzictwo kulturowe jest pojęciem znaczeniowo znacznie szerszym od wyżej wymienionych i nie można pojąć tych traktować jako synonimów. Dyskusje związaną z funkcjonowaniem pojęcia dziedzictwo kultury przenosi skutecznie na grunt ewolucji prawa międzynarodowego. Tu raz jeszcze ale w innym kontekście przypomina autorka o doniosłej roli zarówno UNESCO jak i Rady Europy tym razem w kontekście kształtowania prawotwórstwa. W tej części pracy autorka krytycznie m.in. o definiowaniu pojęcia *polityka kulturalna* proponuje jednocześnie własną definicję tego pojęcia, którą rozumie jako „zamierzone działania władzy w zakresie kultury”. Szczegółowej analizie poddano w pracy toczący się dyskurs na temat zmieniających się koncepcji prowadzenia polityki kulturalnej w organizacjach międzynarodowych ze szczególnym uwzględnieniem rozwiązań przyjętych w krajach UE.

Kwintesencją pracy jest rozdział IV którego zadaniem było szczegółowe wykazanie czy i w jakim zakresie prawo międzynarodowe publiczne wpływa na politykę kulturalną Polski. Słusznie akcentuje autorka już na wstępie konstytucyjną zasadę wyrażoną w art. 89 Konstytucji RP przypominając o niekiedy złożonych relacjach prawa krajowego z prawem międzynarodowym. Przypomina dalej syntetycznie o mechanizmach implementowania prawa międzynarodowego do wewnętrznego porządku prawnego akcentując przy tej okazji, iż w relacji prawo międzynarodowe a prawo krajowe występuje prymat tego pierwszego, choć dyskusja na ten temat ma nieco bardziej złożony charakter.

Zasadnie akcentuje autorka przy tej okazji konstytucyjne przepisy odnoszące się do problematyki ochrony dziedzictwa narodowego art. 5 oraz kolejne art. 6 i art. 73, które odwołują się już do pojęcia dobra kultury. Kwestie te można było nieco szerzej omówić wykorzystując przy tej okazji nieliczne zresztą orzecznictwo.

Dokonując w dalszej części pracy szczegółowej analizy implementacji prawotwórstwa UNESCO w zakresie ochrony dziedzictwa kultury do polskiego porządku prawnego podaje m.in. przykłady bezpośredniego oddziaływania regulacji prawa międzynarodowego na prawo krajowe np. w kontekście przepisów karnych (art. 125 kk i 126 kk). Dużo uwagi poświęca autorka analizie w jaki sposób tzw. konwencja haska z 1954 r. oddziałuje na prawo

krajowe wskazując również na mankamenty w tym m.in. niewystarczające uwzględnienie ochrony dóbr kultury na wypadek konfliktu zbrojnego w przyjętej w 2013 r. przez Radę Ministrów *Strategii Rozwoju Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP 2022*. Również kolejne krytyczne uwagi związane z Konwencją dotyczącą środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury (1970) niestety są w pełni uładnione. Zgodzić trzeba się ze spostrzeżeniem autorki, iż działania realizowane np. przez NIMOZ w zakresie przepisów związanych problematyką wywozu zabytków za granicę adresowane są przede wszystkim do specjalistów (policji, Straży Granicznej, muzealników). Brak jest jednak szerszej polityki w zakresie edukacji mającej służyć podnoszeniu świadomości społecznej. Również jeśli idzie o ochronę podwodnego dziedzictwa kulturowego brak jest skutecznie funkcjonujących mechanizmów prawnych, co wiązać można z brakiem ratyfikacji przez Polskę Konwencji UNESCO o ochronie podwodnego dziedzictwa kultury. Przypomniał o tym ostatnio B. Gadecki w swojej pracy pt: *Ochrona podwodnego dziedzictwa kultury-aspekty prawnokarne i kryminologiczne, Warszawa 2014*.

Dokonana przez mgr M. Marcinkowską analiza wykazała szereg sytuacji w których Polska nie wypełnia zobowiązań wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego. W przekonywujący sposób w pracy potwierdzono również nieefektywność obowiązujących przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w stosunku do regulacji prawa międzynarodowego. Wszystkie te krytyczne uwagi poparte zostały rzetelną i wnikliwą analizą, która wskazuje, iż system ochrony prawnej dziedzictwa kultury w Polsce wymaga reformy.

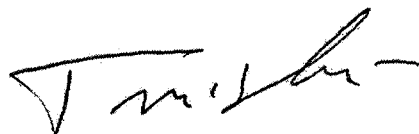
Dla wzmocnienia zaprezentowanej w pracy diagnozy można było sięgnąć po wybrane przykłady orzecznictwa (głównie sądów administracyjnych) jak również wprowadzić do pracy szereg aktualnych raportów pokontrolnych Najwyższej Izby Kontroli, które dotyczą kontroli przeprowadzonych w urzędach konserwatorskich oraz placówkach muzealnych. Raporty te wykazują liczne uchybienia w zakresie sprawowania skutecznej ochrony nad dziedzictwem narodowym z których większość potwierdza, iż międzynarodowe prawo ochrony dziedzictwa kulturowego w niewystarczający sposób oddziałuje na regulacje prawa krajowego. Problemy te wiążą się przede wszystkim ze stosowaniem a właściwie niestosowaniem prawa i przypominają o zjawisku tzw. „martwego prawa”

Podsumowując stwierdzić trzeba, iż recenzowana dysertacja jest dziełem nowatorskim, które przedstawia aktualny stan wiedzy na temat wpływu prawa międzynarodowego na politykę kulturalną jaką Polska prowadzi w zakresie ochrony dziedzictwa kultury. Praca ma uporządkowaną, przejrzystą konstrukcję a przedstawione w niej badania poparte są konsekwentną, wnikliwą analizą. Autorka udowodniła w pracy umiejętność sformułowania problemu badawczego, wyboru metod badawczych i zrealizowania badań zgodnie z przyjętą metodologią.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Magdaleny Marcinkowskiej w pełni odpowiada wymogom określonym w art.13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65 z2003 r.poz.595 z późn zm.)

Podsumowując stwierdzić trzeba, iż recenzowana dysertacja jest dziełem nowatorskim, które przedstawia aktualny stan wiedzy na temat wpływu prawa międzynarodowego na politykę kulturalną jaką Polska prowadzi w zakresie ochrony dziedzictwa kultury. Praca ma uporządkowaną, przejrzystą konstrukcję a przedstawione w niej badania poparte są konsekwentną, wnikliwą analizą. Autorka udowodniła w pracy umiejętność sformułowania problemu badawczego, wyboru metod badawczych i zrealizowania badań zgodnie z przyjętą metodologią.

Recenzowana rozprawa doktorska mgr Magdaleny Marcinkowskiej w pełni odpowiada wymogom określonym w art.13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym (Dz. U. Nr 65 z2003 r.poz.595 z późn zm.)

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'T. Miskin', is written in a cursive style.

